

RENEZÁNSZ BÚTOR EGYÜTTES RESTAURÁLÁSA

Pályázó: Kuny Domokos Múzeum
2890 TATA Öregvár Váralja u. 1-3.

Reneszánsz bútor együttes restaurálása

Szakvélemény a tárgyak állapotáról

A Kuny Domokos Múzeum 1978-ban egy nagyszámú, reneszánsz bútordarabból álló kollekción vásárolt, az akkor frissen felújított tatabányai vármúzeum berendezése céljából. A darabokat Szabados Daisy és Holló László ajánlotta vételre, jó részük védett és nyilvántartott műtárgy volt. A szekrényeket, asztalokat és székeket történetük során többször is konzerválták, felújították, sőt átalakították őket. Kiss Ákos 1976-os szakvéleménye szerint a bútorok eredetiek, de átalakítottak, új elemeket (pl. láb, párkány) is tartalmazók.

A bútorok különböző eredetűek, nem összetartozók. Az emeletes szekrény észak-olasz, 16. századi. A nem hozzá tartozó credenzone hasonló szerkezetű, erőteljes párkányokkal tagolt, és profillécekkal keretezett mezőkkel díszített, sőt esztergált gombos fogantyúi is hasonlóak a nagy szekrényhez. Ez a darab szintén itáliai, 16. századi. Hasonló kialakítású (geometrikus profillozással díszített) egy kelengyeláda, bizonytalan származási hellyel. Egy másik kelengyeláda szintén 16. századi, ládateste kettős osztású, faragott és gyökérfurnér intarziával díszített. A harmadik kelengyeláda 17. századi Felvidékről származó. Két asztalt is vásárolt ekkor a múzeum, egy nagyméretűt és egy kisebbet, baluszteres lábakkal, a kávéban fiókokkal, vastag lappal, ezek egyikét szeretnénk most restauráltatni. A bútor-együttes eredetileg 4 székkal egészült ki, amelyek közül 2 lombard típusú, 2 pedig egyszerűbb, erősen kopott és átalakított, de támlájának aranyozott faragványa különlegessé teszi ezeket is.

Szerencsés körülmény, hogy egy Lombard típusú reneszánsz karosszéket- ugyanezzel a provenienciával – és egy BÁV-nál vásárolt flamand reneszánsz emeletes szekrényt támogatásuknak köszönhetően már sikerült restaurálnunk, azok ma már múzeumunk reneszánsz termének kincsei. 2008-ban a „Mátyás országa” című kiállításra restaurálásra került a bútor-együttesből még 2 db, a reneszánsz nagy asztal és egy kelengyeláda.

A tárgyak restaurálás előtti állapotleírása

A tárgyak dió-, fenyő-, mahagóni-, fából készültek.

Fizikai korrózió: Felületük koszos, kopott, karcos. Fa részek, hiányoznak, repedések, vetemedések vannak a tárgyakon. Szerkezetileg rossz megtartásúak a tárgyak, instabilak. A fém részek felületi bevonata is elvált a felülettől, korábbi mechanikai behatás eredménye ként sok helyen sérült a bevonat, így teret engedett a súlyos korrózió kialakulásának. A szekrény belsejében a papír tapéta elvált a felülettől, poros piszkos, hiányos.

Kémiai korrózió: A felületükön lévő bevonat teljesen besötétedett, mert egybe olvadt a sötét átpácolás, átfestés színárnyalatával. A helytelen javítások miatt a belekerülő szegek a nedvesség hatására elrozsdásodtak és a vas-szulfát beleivódott a fába. A kovácsoltvas, és acél részek a nedvesség hatására korrodálódtak, elrozsdásodtak és a vas korróziója miatt helyenként csak a vas-szulfát tartotta össze az egyes elemeket. A papírtapéta elsavasodott és barna foltok keletkeztek rajta a szakszerűtlen használat során.

Biológiai korrózió: A tárgyak rovarfertőzöttek, mely nemcsak a rovarrágás nyomait mutatja, hanem a naponta megjelenő rágcsálék kupacok a tárló talapzatán az élő rovartelepekre utalnak. Felsőrésze korhadt, labilis. A korhadást előidéző gomba és az élő rovartelepek mielőbbi megszüntetése az egyik legfontosabb feladat.

Készítés-technikai megoldások

A bútor együttes szerkezetét fenyőfa és diófa alkotja. A bútor szerkezeti darabjai egyes helyeken tömör diófából máshol tömör fenyőfából készültek. Felületkezelésük viaszolás volt. Az anyagválasztást az eredeti állapotban a statikai igénybevétel és a díszítés alkalmazása szerint váltakozva használták. A támlás székeket aranyozott diófa faragások ékesítik.

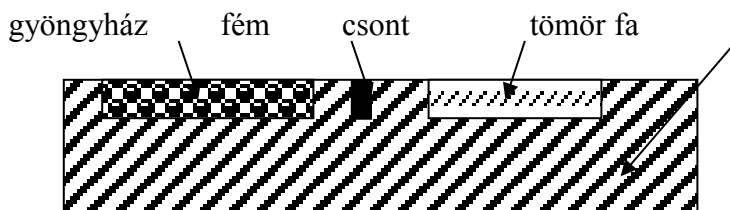
A kelengyeláda díszítőmennyéit inkrusztáció, marketéria és faragás adja.

A műtárgyak különleges díszítőanyagainak felhasználásakor az intarziakészítésnek két technikáját alkalmazták.

Inkrusztáció: latin eredetű szó (faberakás vagy intarzia); díszítőeljárás melynek során apró elefántcsont, nemesfém, gyöngyház, márvány vagy fa darabokat illesztenek be egy tömör fafelület kivágott mélyedéseibe, hogy képet vagy geometrikus mintázatot formázzon.

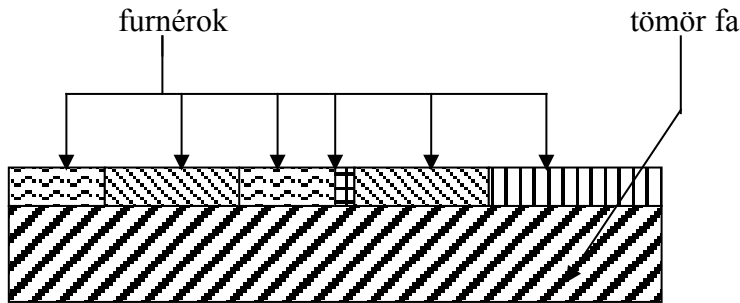
Lehetséges variációi:

- Tömörfába tömörfa berakás
- Nemesebb anyagba kevésbé nemes anyag berakás / fába csont, ón / - Márványba márvány berakás / pietra dura /

inkrusztáció

Marketéria: a francia marqueterie szóból származik, faberakást jelent. A különböző színű és fajtájú faanyagokból összeillesztett, berakott furnérdíszítés, mely virágos, tájképi, arabeszk vagy másféle mozaikmintát alkot. A díszítő motívumot a felületet borító lemezbe rakják bele. Először a furnérokból a mintát kivágják, egymáshoz ragasztják, majd a mintát tartalmazó összeragasztott furnérokat ráragasztják az alapfára.

marketéria

Az aranyozás az a művelet, amikor egy felületet lehetővékony aranylapocskákkal vonnak be. A tartóanyagot előbb enyvből, krétából és agyagból álló néhány réteggel vonják be, majd nagyon finomra csiszolják, ezzel készítik elő az aranybevonat alá. Minden aranyozás célja az, hogy fémesen csillogó, polírozott aranyhoz hasonló bevonatot nyerjünk.

Poliment-aranyozás:

A felület aranyozása közül az egyetlen, amelyet magassfényűre lehet polírozni.

Fahordozóra felvitt rétegek sorrendje:

- telítő enyvoldat:* a zsírtalanított és finomra csiszolt fát nagyon meleg enyvoldattal eresztjük be.
- kőalap:* az enyvvvel átitatott fára felhordott első alapozás olyan enyves festék, amelyet kőkrétával állítanak elő.
- krétaalap:* a nyúlenyvvvel összefőzött finom fehér krétával, majd 5-6 rétegben felhordjuk a felületre, rétegenként csiszoljuk, az utolsó réteget puha ecsettel és langyos vízzel simítjuk.
- záró enyvoldat:* a finomra csiszolt krétaalapozást vízfürdőn felhevített enyvoldattal átecseteljük.
- polimentálás:* a bolus (zsírtartalmú agyag) felhordása, mely a poliment egyik összetevője és az aranylapot képes magához kötni. Színe változó lehet. Használat előtt enyvot vagy tojásfehérjét kell hozzákeverni. Ecsettel felhordjuk, majd polírozó kefével átdörzsöljük.
- aranyozás:* a felületet alkohollal nedvesítjük, majd ráhelyezzük az aranylapot.
- polírozás:* az utolsó munkamenetben a felületet magassfényűre polírozzuk achát kővel.

Az elvégzett vizsgálatok eredményei

Módszertani és tudományos vizsgálat:

- A tárgy értelmezése, információinak megismerése, a megőrzendő információk meghatározása, a tárgy konzerválási szükségleteinek felmérése.
- Szakirodalmazással, valamint tisztítási kutatóablakok készítésével és a természettudományos vizsgálatokkal megállapíthatóvá vált a szükséges beavatkozások mértéke. Az előzetes feltételezéseket igazolták a vizsgálatok, így a felületet borító sötét rétegek eltávolításra kerültek. A gyenge szerkezeti elemeket átitatással szilárdítottam, de epoxigyantás rögzítést csak azok a részek kaptak a stabilitás növelése érdekében, ahol az eredeti fa szerkezeti elemeket másként rögzíteni nem lehetett egymáshoz. Esztétikai kiegészítést csak reverzibilis,

- a korabeli technikával megegyező eljárással készítettem. Felületi védelmet az arany díszítményeken 5%-os sellak oldattal láttam el, a natúr fa felületeket viaszréteggel vontam be
- Szakirodalmazással, művészettörténeti kutatással megállapítható volt a hátszék eredeti bőr kárpitozásának formája, módja. Eredeti bőrkárpit mintáját hitelesen nem lehetett meghatározni, így az nem került rekonstrukcióra.

Természettudományos vizsgálatok:

- A felületbevonó anyag IR spektroszkópos vizsgálatára nem volt szükség, hiszen a mikroszkópos vizsgálat minden feltett kérdésünkre maradék nélküli választ tudott adni.
- A felületbevonó anyag mikroszkópos vizsgálatát Gardánfalvi Magdolna az MNM vegyészse végezte. Először kis nagyítású sztereómikroszkóp alatt figyelte meg a mintákat, majd UP223 nevű poliészter gyantába ágyazta azokat. A beágyazott mintákból keresztmetszet-csiszolatokat készített, melyeket polarizációs mikroszkóp alatt tanulmányozott. A mintákról normál, illetve UV-megvilágításban, valamint a polárszűrőt elforgatva fényképeket készített. Megállapította, a rétegszerkezetet, az egyik mintán mely fa hordozóanyagon egy fehér-szürke réteg látható, melyen egy fényes fehér, tömörebb réteg helyezkedik el (kétrétegű fehér alapozás), ezen egy fényes, sötétbarna réteg látható. Másik mintán a fa hordozón fehér-szürke alap, ezen található egy sárga, fényes réteg, majd több rétegben aranyozás, legfelül pedig egy barnás-szürke réteg helyezkedik el. Helyenként fehér-szürke alap, ezen található egy arany réteg, ezen ismételtén egy fehér-szürke réteg, majd megint egy arany réteg, legfelül pedig egy barnás-szürke réteg helyezkedik el. Egyes mintáknál a fa hordozón fényes, tömör fehér réteg látható, ezen egy sötétbarna felület található. 1. számú melléklet a vizsgálati dokumentáció.
- A fafajta mikroszkópos vizsgálatát Balázs József az MNM restaurátora és Papp Kinga a KDM restaurátora végezték. A meghatározást makroszkopikusan és mikroszkóposan is elvégeztük. Először kis nagyítású sztereómikroszkóp alatt figyeltük meg a mintákat, majd a parafinba beágyazott minták metszeteit sztereómikroszkóp alatt figyeltük meg. Számítógépes adatbázis segítségével megállapítottuk a fafajtaikat.
- A rovarfertőzést okozó kártevő meghatározása nagyfelbontású mikroszkóp alkalmazásával történt. Az aktív fertőzéses helyeken a fertőtlenítést injektálással végeztük, a rovarfertőzés által statikailag meggyengült helyeket műgyantás átítatással erősítettük meg.
- Eredeti bőr bevonat anyag és szín meghatározására nem volt lehetőség, hiszen a műtárgyak életük során több ízben átkárpitozásra kerültek. Az utolsó kárpitozásnál szövetre cserélték.

A restaurálás menete

A konzerválás és a restaurálás eljárása, műveletei:

A tárgy-együttes restaurálását a kárpitozott elemek lekárpitozásával kezdtem meg, ez a hozzáférhetőség szempontjából is célszerű volt.

A fa részek kezelése:

Portalanítás után egy enyhén nedves tisztítást végeztem zsíralkohol-szulfát 5%-os vizes oldatának a habjával. A felületét borító besötétedett utólagos átfestés nem fedte egységes bevonatként a tárgyakat és sokszínű sötét foltokból állt, ezért ez a rétegek eltávolítása mellett döntöttünk, amit Szuper Kromofág oldószerrel, tamponálással távolítottam el. A tisztítás után láthatóvá váltak a korábbi javítás nyomai, kiegészítései. Ezek általában beöregedett és besötétedett különböző anyagok voltak az egyszerű gipsztől a műgyantáig, melyeket eltávolítottam a felületről. A korábbi kiegészítésekből csak a tárgyhoz harmonikusan nem illeszkedő (színben, anyagában,

állagában) pótlásokat távolítottam el. A fa-, esztergálási-, és faragási hiányokat az eredetivel megegyező faanyaggal pótoltam. A pótlások, és csapozások ragasztását nyúlenyvvvel végeztem, de helyenként acetaldehides vizes bázisú (Pálma-fa Expressz) ragasztót is használtam ahol a szerkezeti statika meg kívánta. A rovarfertőzött elemeknél a fertőtlenítéshez Wolmanol BX favédő, és konzerváló szert alkalmaztam. Az aranyozott faanyag felületének bevonatát korabeli technika szerint krétaréteggel pótoltam. Telítő enyvoldathoz nyúlenyv víz (1:6 arányú) keverékét, kőalaphoz nyúlenyv víz (1: 4 arányú) keverékét, krétához nyúlenyv víz (1:6 arányú) keverékét használtuk. Kőalaphoz bolognai kréta CaSO_4 (döglesztett gipsz) és enyvoldat (1:7 arányú) keverékét, krétázáshoz champagne kréta $\text{Ca}(\text{CO}_3)_2$ (kaolin) és enyvoldat (1:7 arányú) keverékét használtam. Kőalaphból 2 réteget, krétából 4 réteget vittem fel a felületre. A simára csiszolt felületet átecsételtem egy híg 3%-os forró enyvoldattal. Polimentáláshoz Kremer gyártmányú vörös bólusz és 7%-os nyúlenyv keverékét alkalmaztam az aranyfüst alá. Az aranyfüst felrakását 50%-os alkohololdat segítségével rögzítettem a felületen. Achátkővel políroztam fényesre a felületet. Laparanyozás csak a szükséges helyekre, faragott díszekre került. Felület bevonatként 5%-os sellak oldattal láttam el.

A natur fa és intarziás elemek felületkezelése viasz (terpentinben oldott fehérített méhviasz, paraffin, kolofónium keverékkel történt) réteggel történt.

A bőr rekonstrukció:

Az elkészült hátsó székek kárpitozott elemeit újrakárpitoztam, az eredetihez hasonló technikai és anyag felhasználással. A bőr kárpit anyagát, növényi cserzéses borjúbőrrel pótoltam. A kárpitozás technikáját szakirodalom, és művészettörténész segítségével állapítottuk meg, így az eredeti méret és forma szerint történt a felkárpitozás. A bőr díszítő mintája hitelesen nem volt megállapítható, ezért az nem került rekonstrukcióra. A bőr kárpitozásához korabelivel megegyező méretű és formájú dísz szegeket alkalmaztam.

A fém részek kezelése:

A fém részek tisztítását hasonlóképpen mechanikus majd szerves oldószeres kezeléssel tisztítottam (RO 55 foszforsavas), majd a sérült felületeket kiegyengettem, deformációkat megszüntettem, végül csersavval és 2%-os paraloid oldattal (1:1 acetone: toluol) felület kezeltem. A hiányzó részeket az eredetinek megfelelő technológiával újragyártattam.

A papír részek kezelése:

A nagyszekrény belsejébe a XIX. században papírtapéta került. Ennek tisztítását mechanikusan kezdtem, porszívózás és radirozás után nedves tisztítást végeztem desztillált vizes nedves vattával. Az elvált felületeket CMC ragasztóval rögzítettem.

A restaurálás végeredménye

Emeletes szekrény. Négy, íveltlen kivágott lábon áll. Két szintes, szintenként két-két ajtóval, köztük és mellettük az ajtószárnyakhoz hasonlóan keretelt mezők. A szintek közt kisebb övpárkány, felül tagolt zárópárkány. Az ajtószárnyak közepén gombos fogantyúk. Lábai faragott lécek.

Anyaga: diófa
Származása: XVI. sz. Bologna
Ltsz.: 78.1.1.
Mérete: M.: 210 cm, Sz.: 140 cm, H.: 61 cm

Credenzone. Négy karmos lábon áll. Két ajtószárnyán rombusz vonalban pálcstag, közepén gombos fogantyú. Az ajtószárnyak két oldalán és közöttük keretben faragott rozettasor. Kis kiülésű párkány fölött 5 fiók, az ajtós rész tagolásának megfelelően, e fölött erős kiülésű, faragott párkányzat tartja a vízszintes záró lapot.

Anyaga: diófa
Származása: XVI. sz. Itália
Ltsz.: 78.3.1.
Mérete: M.: 120 cm Sz.: 168 cm H.: 59 cm

2 db háts szék: Magas, hosszú arányú reneszánsz szék. A hasábos lábak összekötő lécei íveltek, ülőke és háttámla kárpitozott, újkeletű kárpittal, helytelenül. Hátsó lábai a háttámlát tartják. A háttámla léceinek vége faragott, aranyozott: voluta és kagyló motívum díszíti.

Anyaga: diófa, aranyozás
Származása: XVI. sz. Itália
Ltsz.: 78.6.1-2.
Mérete: 127x48x42 cm

2 db szék: Lombard típusú, négy hasábos lábon állnak, lábakat elöl összekötő lécek ívesen faragott, a háttámla alsó összekötőjével megegyező.

Anyaga: diófa
Származása: XVI. sz. Itália
Ltsz.: 7.1-4.
Mérete: 8/114x48/46x44/39 cm

Asztal: Kisebb méretű, téglalap alakú asztal. Tagolt korszós lábait összekötő lécek erősítik. Kiugró, vastag lapja alatt a kávéban egy széles fiók, gombos fogóval.

Védett

Anyaga: diófa
Származása: XVI. sz. Itália
Ltsz.: 78.4.1.
Mérete: M.: 81 cm Sz.: 126 cm H.: 63 cm

Láda. Homlokzatán négyes kazettarendszerben profílozás: a két középsőben rombusz idom, a szélsőkben háromszög. Ívelt kivágású lábakon áll, oldalain fogantyú.

Anyaga: diófa
Származása: XVI. sz., olasz v. francia
Ltsz.: 78.5.1.
Mérete: M.: 64 cm, Sz.: 175 cm, H.: 60 cm

Kelengyeláda: Marketériás, faragott díszítésű. Az architektonikus tagolású ládatestet rakott művű pilaszterek tagolják három rusztikás, árkádos mezőre. Az árkádok alatt kétoldalt olaszorsók, közepen perspektivikus városképi ábrázolás. A ládatestet ép lábazat tartja: profilonozott mezőkben rozetták, sakktábla dísz.

Anyaga: jávorfa, diófa, ébenfa, rózsafa, paliszanderfa
Származása: XVII. sz., Felvidék
Ltsz.: 96.28.1.
Mérete: M.: 100 cm, Sz.: 178 cm, H.: 74 cm

Igen jelentős iparművészeti értéket képviselnek ezen műtárgyak, történeti és műemlék jellegükből adódóan. Felbecsülhetetlen anyagi és eszmei értékkel bírnak. Szakszerű restaurálásukkal eszmei és esztétikai értéküket őrizik meg az utókor számára. A múzeum kiállításon mutatja be a nagyközönségnek ezt az igen jelentős műtárgy-együttest, mely újra a régi fényében ragyog.

Handwritten signature of Papp Kinga.

Papp Kinga
farestaurátor művész